

Věc: Eremiašová a Pechová proti České republice (Neobjasněný pád zadržčeného z okna policejní služebny)

Kristýna Foukalová¹⁾

Věc: Eremiašová a Pechová proti České republice²⁾

Typ rozhodnutí: rozsudek senátu (5. sekce)

Číslo stížnosti: 23944/04

Datum: 16. 2. 2012

Dotčené články Úmluvy: čl. 2 (právo na život); čl. 13 (právo na účinný právní prostředek nápravy)

Výrok Soudu: čl. 2 byl porušen

Separátní stanoviska: ne

Dotčené právní předpisy: zákon o Ústavním soudu; občanský zákoník; zákon o odpořádání stavu č. 82/1998 Sb.; trestní řád; zákon o Policii ČR č. 283/1991 Sb.; zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb.; instrukce Policejního prezidenta č. 130/2001; organizační pravidla Městského ředitelství policie Brno

zákona o Ústavním soudu; občanský zákoník; zákon o odpořádání stavu č. 82/1998 Sb.; trestní řád; zákon o Policii ČR č. 283/1991 Sb.; zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb.; instrukce Policejního prezidenta č. 130/2001; organizační pravidla Městského ředitelství policie Brno

Prejudikatura Soudu: *Akavar a další proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 9. 1996, stížnost č. 21893/93, ECHR 1996-IV; *Aksay proti Turecku*, rozsudek ze dne 18. 12. 1996, stížnost č. 21987/93, ECHR 1996-VI; *Aktaş proti Turecku*, rozsudek ze dne 24. 4. 2003, stížnost č. 24351/94, ECHR 2003-V (vyňakly); *Angelova proti Bulharsku*, rozsudek ze stížností č. 24351/94, ECHR 2003-V (vyňakly); *Assenov a další proti Bulharsku*,³⁾ dne 13. 6. 2002, stížnost č. 38361/97, ECHR 2002-IV; *Assenov a další proti Bulharsku*,³⁾ rozsudek ze dne 28. 10. 1998, stížnost č. 24760/94, Reports 1998-VIII; *Botazzi proti Itálii*,⁴⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 28. 7. 1999, stížnost č. 34884/97, ECHR 1999-V, § 22; *Calvelli a Ciglio proti Itálii*,⁵⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2002, stížnost č. 32967/96, ECHR 2002-I; *Conka proti Belgii*,⁶⁾ rozsudek ze dne 5. 2. 2002, stížnost č. 51564/99, ECHR 2002-...; *Ergi proti Turecku*, rozsudek ze dne 28. 7. 1998, stížnost č. 23818/94, Reports 1998-IV; *Estimirov a další proti Rusku*, rozsudek ze dne 12. 10. 2006, stížnost č. 60272/00; *G. N. a další proti Itálii*, rozsudek ze dne 1. 12. 2009, stížnost č. 43134/05, § 82; *Gillec proti Turecku*, rozsudek ze dne 27. 7. 1998, stížnost č. 21593/93, Reports 1998-IV; *Hugh Jordan proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 4. 5. 2001, stížnost č. 24746/94, ECHR 2001-III (vyňakly); *Iltan proti Turecku*, rozsudek velkého se-

nátu ze dne 27. 6. 2000, stížnost č. 22277/93, ECHR 2000-VII; *Inozaitiene a Bikulcius proti Litvě*, rozsudek ze dne 24. 4. 2008, stížnost č. 70659/01 a 74371/01; *Kaya proti Turecku*,⁷⁾ rozsudek ze dne 19. 2. 1998, stížnost č. 22729/93, Reports 1998-I; *Keenan proti Spojenému království*,⁸⁾ rozsudek ze dne 3. 4. 2001, stížnost č. 27229/95, ECHR 2001-III; *Kelly a další proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 4. 5. 2001, stížnost č. 30054/96; *Khashiyev a Akayeva proti Rusku*, rozsudek ze dne 24. 2. 2005, stížnost č. 57942/00 a 57945/00; *Kudła proti Polsku*,⁹⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, stížnost č. 30210/96, ECHR 2000-XI; *Makaratzis proti Řecku*,¹⁰⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 20. 12. 2004, stížnost č. 50385/99, ECHR 2004-XI, § 73; *Mansfieldová proti České republice*, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 4. 10. 2011, stížnost č. 14549/05; *McCann a další proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 27. 9. 1995, stížnost č. 18984/91, Series A č. 324; *Menson proti Spojenému království*, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 6. 5. 2003, stížnost č. 47916/99, ECHR 2003-V; *Mišigdrová proti Slovensku*, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 3. 11. 2009, stížnost č. 74832/01; *Mišigdrová proti Slovensku*, rozsudek ze dne 14. 12. 2010, stížnost č. 74832/01; *Nachova a další proti Bulharsku*,¹¹⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2005, stížnost č. 43577/98 a 43579/98, ECHR 2005-VII; *Oryan proti Turecku*, rozsudek ze dne 18. 6. 2002, stížnost č. 25656/94; *Osman proti Spojenému království*,¹²⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 28. 10. 1998, stížnost č. 23452/94, Reports 1998-VIII; *Paul a Audrey Edwards proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 14. 3. 2002, stížnost č. 46477/99, ECHR 2002-III; *Powell proti Spojenému království*, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 4. 5. 2000, stížnost č. 45305/99, ECHR 2000-V; *Ramsahai a další proti Nizozemsku*,¹³⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 15. 5. 2007, stížnost č. 52391/99, ECHR 2007-VI; *Sahmoun proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 6. 2000, stížnost č. 21986/93, ECHR 2000-VII, § 100; *Sehnouni proti Francii*,¹⁴⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 28. 7. 1999, stížnost č. 25803/94, ECHR 1999-V; *Sieminska proti Polsku*, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 29. 3. 2001, stížnost č. 37602/97; *T. proti Spojenému království*,¹⁵⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24724/94, § 55; *Tamrikulu proti Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 1999, stížnost č. 23763/94, ECHR 1999-IV; *Velikova proti Bulharsku*,¹⁶⁾ rozsudek ze dne 18. 5. 2000, stížnost č. 41488/98, ECHR 2000-VI; *Vo proti Francii*,¹⁷⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2004, stížnost č. 53924/00, ECHR 2004-VIII, § 90-94; *Yaşa proti Turecku*, rozsudek ze dne 2. 9. 1998, stížnost č. 22495/93, Reports 1998-VI

Další související rozhodnutí: usnesení Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 8/03; usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV ÚS 264/06; náleze Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 511/02; usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3126/2007; rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 34 C 103/2002; rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7 sp. zn. 5 C 85/2000

Klíčová slova: právo na život; preventivní ochrana života; účinné vyšetřování; nezávislé vyšetřování; účinný vnitrosoudní právní prostředek nápravy

⁷⁾ Rozsudek č. 5 v čísle 1/1998.

⁸⁾ Rozsudek č. 172 v čísle 4/2001.

⁹⁾ Rozsudek č. 139 v čísle 6/2000.

¹⁰⁾ Rozsudek č. 337 v čísle 2/2005.

¹¹⁾ Rozsudek č. 302 v čísle 2/2004.

¹²⁾ Rozsudek č. 48 v čísle 3/1999.

¹³⁾ Rozsudek č. 410 v čísle 4/2007.

¹⁴⁾ Rozsudek č. 77 v čísle 9/1999.

¹⁵⁾ Rozsudek č. 107 v čísle 2/2000.

¹⁶⁾ Rozsudek č. 137 v čísle 5/2000.

¹⁾ Autorka spolupracuje s Ligon lidských práv, která byla jedním ze zástupců stěžovatelů před Evropským soudem pro lidská práva. Názory v komentáři vyjádřené jsou však jen její vlastní. Za inspiraci a cenné poznámky děkuje Michaele Koplové a Pavlu Molkovi. V komentáři jsou zohledněny rovněž připomínky Milana Žondry a redakce.

²⁾ Originál rozsudku byl publikován v angličtině.

³⁾ Rozsudek č. 47 v čísle 3/1999.

⁴⁾ Rozsudek č. 80 v čísle 9/1999.

Složení senátu: D. Spielmann, předseda senátu (Lucembursko), E. Fura (Švédsko), K. Jungwirth (Česká republika), M. Villiger (Lichtenštejnsko), A. Power-Forde (Irsko), G. Yankovska (Ukrajina), A. Potocki (Francie).

EREMIAŠOVÁ A PECHOVÁ PROTI ČESKÉ REPUBLICE

V polovině února letošního roku vynesl Soud pro Českou republiku vpravdě historický rozsudek. Proti našemu malému státu bylo totiž poprvé rozhodnuto v tzv. „dvojkovém“ případě,¹⁸⁾ tedy o stížnosti namířující porušení práva na život, garantovaného čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). A nešlo o jen tak leda-jaké porušení, když zde požadavky čl. 2 nebyly dotčeny hned v několika aspektech, a v některých z nich se jednalo dokonce o systémové pochybení.

Ochranu práva na život v pojetí Soudu si můžeme představit jako skládku sestávající z několika součástí různých tvarů, které do sebe musí dokonale zapadnout, aby celá skládkanka tvořila harmonický obraz, tedy komplexní (anebo alespoň dostatečnou) ochranu práva, které je branou pro užívání všech ostatních práv. Ony součástky pak představují jednotlivé povinnosti států, které mají různorodou povahu: negativní i pozitivní, hmotněprávní i procesní. Všechny komponenty se přitom soustředí do tří hlavních skupin: negativní povinnosti státu zdržet se jakéhokoli neoprávněného zásahu do života jednotlivců (srov. zejména čl. 2 odst. 2 Úmluvy), pozitivní hmotněprávní povinnosti státu k preventivní ochraně života jednotlivců (srov. první větu čl. 2 Úmluvy) a konečně pozitivní procesní povinnosti státu provést účinné vyšetřování, dojde-li ke ztrátě života (srov. čl. 2 ve spojení s čl. 1 Úmluvy).

Posledně zmíněná povinnost se dále skládá ze čtyř podstatných dílků: požadavku ne-strannosti a nezávislosti vyšetřování, a to jak podle práva, tak v praxi; požadavku adekvátnosti vyšetřování coby jeho způsobilosti vést k určení příčiny a okolností úmrtí i k identifikaci a případnému potrestání odpovědných osob; požadavku včasnosti a přiměřené rychlosti vyšetřování; a v neposlední řadě požadavku veřejnosti vyšetřování, zahrnujícího nejen jeho dostatečnou kontrolu ze strany veřejnosti, ale i účast příbuzných nezbytnou k ochraně jejich legitimních zájmů. Povinnost státu vést takové účinné vyšetřování je přitom obzvláště důležitá, jsou-li do úmrtí osoby zapleteny státní orgány nebo reprezentanti státní moci,¹⁹⁾ jak tomu bylo i v komentovaném případě.

Předmět přezkumu sedmičlenného senátu v dané věci tedy byla procesní povinnost státu, a to spolu s pozitivní hmotněprávní povinností státu, tj. závazkem k preventivní ochraně života. Jednomyslný štrasburský verdikt nakonec zněl, že Česká republika sestavila značně nedokonalou skládkanku, když nedostála ani jedné z přezkoumávaných povinností. ČR v podstatě pochybila, kde mohla; přičemž na ty nejzávažnější nedostatky se posleze blíže podíváme v komentářové části tohoto textu.

¹⁸⁾ Na tehdy ještě marné čekání ČR bylo upozorněno třeba v komentáři k rozsudku *Guilianí a Gaggio proti Itálii*, ze dne 29. 8. 2009, stížnost č. 23458/02 (rozsudek č. 484 v čísle 5/2009). Jen pro doplnění se patří dodat, že tento rozsudek malého senátu, shledávající Itálii odpovědnou za porušení čl. 2 Úmluvy v jeho procesním aspektu, byl později zvrácen rozsudkem velkého senátu ze dne 24. 3. 2011.

¹⁹⁾ Blíže k jednotlivým povinnostem státu v rámci čl. 2 Úmluvy viz například výstižný přehled v Harris, D. at al., *From the European Convention on Human Rights*, 2. vydání, Oxford: Oxford University Press,

Skutkový stav (§ 5–14)

Skutkový stav zůstal v komentovaném případě částečně neobjasněn, a to i přes mnohaměsíční vyšetřování českých státních orgánů, což se také nepřímo stalo předměttem jedné z námitek stěžovatele. Těmi zde byly jednak družka zemřelého (a zároveň matka jeho tehdy ještě nenarozzeného syna) a jednatelka zemědělského (a zároveň matky jeho tehdy ještě nenarozzeného syna) a jednatelka zemědělského. Ke klíčové události, která stála na počátku celého případu, došlo v červnu 2002 v Brně, kdy policie zadřezala romského mládka V. P., podezřelého ze spáchaní tresného činu krádeže. Muž byl následně, asi ve dvě hodiny odpoledne, převezen na Obvodní oddělení policie Brno-Královo Pole (dále jen „obvodní oddělení“), kde ho policisté vyslechli, vzali mu otisky prstů a kolem šesti večer mu sdělili obvinění. Podle úředního záznamu poté, v 18.30, mládk požádal, zda by mohl jít na toaletu. Vzhledem k tomu, že v druhém patře budovy, kde se momentálně s policisty nacházel, nebyly toalety vybaveny mřížemi, museli ho dva policisté, P. a K., doprovodit na toaletu v přízemí. Tam mu z bezpečnostních důvodů ani nebylo dovoleno, aby si zavřel dveře od toalety. Cestou zpět nahoru pak kráčel policista K. vedle mládka a držel ho za zápěstí,²⁰⁾ zatímco druhá policistka P. šla o pár kroků napřed. Vzhledem k mládkovu klidnému chování nebylo třeba mu nasazovat pouta a ani policistovo sevření nebylo příliš pevné. Toho pak měl, podle úředního záznamu, V. P. využít, když s policistou K. vstoupal do mezipatra mezi první a druhým podlažím, kde nebyla zamřížovaná okna a kterým již policistka P. před ním posla: v tom okamžiku se totiž mládk údajně náhle otočil, otevřenou dlaní udeřil policistu K. do levého ramene, vytrhl se mu a hlavou napřed proskočil zavřeným oknem ven na dvůr. Šokovaný policista se ho ještě pokusil chytit za nohy, avšak marně. Spolu s dalšími policisty pak zavolali záchranou službu, vyběhli na dvůr a těžce poraněnému mládkovi poskytli první pomoc; ani to však nebylo co platné, a V. P. následujícího rána 19. 6. 2002 v nemocnici zemřel.

Ještě v den nehody, tj. 18. 6., bylo zahájeno vyšetřování celé události, do něhož se postupně zapojily čtyři různé útvary či orgány Policie ČR a ministra vnitra. Zprv na místo činu dorazili policisté ze Skupiny stížností a kontroly Městského ředitelství policie Brno (dále jen „skupina stížností a kontroly“), prohlédli její graficky zdokumentovali. Se všemi zúčastněnými byly sepsány úřední záznamy; policista K. v něm mimo jiné uvedl, že při eskortě držel V. P. za pravé zápěstí. Na základě tohoto vnitřního šetření pak dne 20. 6. 2002 ředitel Městského ředitelství policie Brno uzavřel, že při eskortě nedošlo k porušení inter-ních policejních předpisů (§ 18).

Dále s vyšetřováním nehody započalo rovněž samotné obvodní oddělení, a to konkrétně k prověření podezření ze spáchaní tresného činu účasti na sebevraždě. Několik úkonů provedlo ještě v den nehody, o které vedoucí oddělení krátce po půlnoci informoval také družku (první stěžovatelku) a sestru V. P. Následujícího dne, již po mládkově smrti, si vedoucí obvodního oddělení vyžádal lékařskou zprávu z nemocnice, v níž bylo jako pravděpodobná příčina smrti V. P. uvedeno vážné poranění mozku. Z jeho nařízení byla také provedena pitva, po níž jak předběžná (ze dne 21. 6.), tak konečná (ze dne 16. 7.) pitvěvní zpráva potvrdily, že „nebyly shledány žádné známky jednoznačně svědčící o aktivní účasti třetí strany na smrti V. P.“ a že učiněná zjištění nejsou v rozporu s tvrzením policie o údaj-lostech předcházejících smrti mládka (tj. pádu z výšky po výskoku zavřeným oknem z druhého podlaží budovy; § 14). Provedena byla i toxikologická analýza mládkova těla, a to s negativními výsledky (z července 2002). Devět dní po nehodě vyslechli policisté z obvodního oddělení své kolegy K. a P., přičemž první z dvojice tentokrát uvedl, že zadřezané-

ho při eskortě držel za levé zápěstí, zatímco druhá z dvojice ono zápěstí neurčila (§ 21). Vyšetřování obvodního oddělení bylo nakonec uzavřeno dne 28. 2. 2003 s tím, že spáchaní trestného činu účasti na sebevraždě ani jiného trestného činu se neprokázalo (§ 35).

Třetím subjektem účastním se šetření nehody byla služba kriminální policie a vyšetřování, která už navečer 18. 6. 2002 prozkoumala a zdokumentovala místo činu a následujícího dne pak nařídila provedení biologické expertízy (§ 10 a 16).

Největší část vyšetřování se ovšem postupně, v několika fázích, soustředila v rukou čtvrtého zúčastněného subjektu, Inspekcce ministra vnitra²¹⁾ (dále jen „Inspekcce MV“ či „Inspekcce“). Stejně jako ostatní vyšetřující i Inspekcce dorazila na místo činu ještě v den nehody, avšak po jeho ohledání a na základě vysvětlení podaných vedoucím obvodního oddělení a policisty P. a W. (policista K. vysvětlení podat nemohl, neboť byl zrovna ošetřován dělení a policisty P. a W. jakož i na základě předběžných zjištění kontrolních orgánů uzavřela, že po útoku V. P.), jakož i na základě předběžných zjištění kontrolních orgánů uzavřela, že po dezení ze spáchaní trestného činu ze strany policistů není odůvodněné. Další vyšetřování tak měla provádět skupina stížností a kontroly (§ 10).

Hned následujícího dne, 19. 6., však začala druhá fáze inspekčního vyšetřování: družka a bratr V. P. totiž podali trestní oznámení na policisty ve službě s podezřením, že jejich blízký byl z okna vyhozen. V rámci následného prověřování trestného činu zneužití pravomocí veřejného činitele Inspekcce mj. znovu vyslechla vedoucího obvodního oddělení i policisty P. a K., a to zejména k událostem předcházejícím nehodě i následujícím po ní.²²⁾ Policista K. tentokrát uvedl, že zadrženoho při eskortě držel za levé zápěstí, zatímco policista P. vypověděla (poprvé), že šlo o pravé zápěstí. Koncem července se do vyšetřování cístka P. vypověděla (poprvé), že šlo o pravé zápěstí. Koncem července se do vyšetřování rozhodli aktivně vstoupit i sami pozdístali, nicméně zatím neúspěšně, když právnímu zástupci první stěžovatelky byl odepřen přístup k vyšetřovacímu spisu a o tři dny později, dne 29. 7. 2002, mu Inspekcce sdělila, že spis bude poškozeným zpřístupněn dne 5. 8. 2002. Právní zástupce stěžovatelky tedy hned podal stížnost k okresnímu státnímu zástupci, kde namítl nejen odepření přístupu ke spisu, ale i další nedostatky vyšetřování: okresní státní zástupce mu však nevyhověl.²³⁾ Druhou fází vyšetřování ukončila Inspekcce v polovině srpna 2002 odložením věci, když se na základě jejich zjištění a úředních záznamů a zpráv obvodního oddělení a skupiny stížností a kontroly nepotvrdilo podezření ze zadaného trestného činu spáchaného policisty (§ 26).

Proti tomuto rozhodnutí však následně první stěžovatelka podala stížnost k okresnímu státnímu zástupci, který jí vyhověl, srpnové rozhodnutí Inspekcce zrušil jako předčasně a instancímu nařídil zajistit další důkazy ve věci: vypovědět pracovnice Inspekcce MV prozkoumané místo činu ještě v den nehody; výpovědi záchranářů, lékařů a znaleců provádějících pitvu (mimo jiné k otázce zranění a oblečení zemřelého); informace, kdo všechno se v osudový okamžik nacházel na policejní stanici a co zrovna činil; písemnou zprávu o osobnosti zemřelého (například co do případných předchozích pokusů o sebevraždu); znalecký posudek k mechanismu rozbití okna a následného pádu; a konečně i rekonstrukci

nehody za přítomnosti okresního státního zástupce či znalce (§ 29). Nápravě vytknutých pochybení se Inspekcce věnovala od října 2002 do února 2003 a s jedinou výjimkou doplnila všechny požadované důkazy: včetně 53 úředních záznamů popisujících činnost policistů na stanici během pobytu V. P.; výslechní autorů pitevních zpráv, upřesňujících své tvrzení o neúčasti třetí osoby na smrti V. P., které s ohledem na jeho rozsáhlá a spřívající zranění nebylo lze stanovit jednoznačně; či znaleckého posudku z oboru forenzní biomechaniky z února 2003, určujícího jako příčinu nehody vlastní aktivní skok obětí z okna a výslovně vylučující jakékoli použití síly ze strany třetí osoby. Vzhledem k tomuto posudku pak byla podle Inspekcce rekonstruována nehoda nadbytečná. V únoru 2003 tak byla ukončena i třetí fáze inspekčního vyšetřování (§ 34), a to formálně stejným způsobem jako prve v srpnu 2002, tj. odložením věci.

Ani s tímto rozhodnutím se ovšem stěžovatelky nezotožnily a v polovině března se znovu proštědnicovým svého zástupce pokusily nahlédnout do vyšetřovacího spisu a znovu neúspěšně. Dne 21. 3. 2003 potom stěžovatelky podaly nové trestní oznámení, tentokrát s podezřením na účast policistů na sebevraždě zemřelého mladíka. U pozornosti v něm také na mnohá pochybení v předchozím vyšetřování (včetně jeho povrchnosti a nedostatku objektivnosti) a zároveň rovnou požádaly o dohled krajského státního zástupce. To jim ovšem odpovědělo až v červnu 2003 s tím, že nebyly zjištěny žádné důkazy svědčící o spáchaní trestného činu při nehodě; V. P. sice nechtěl spáchat sebevraždu, ale nevydátil se mu pokus o útek skokem z osmimetrové výšky. Na druhou stranu státní zástupce uznal část namítnutých nedostatků předchozího vyšetřování,²⁴⁾ a přestože tyto nemohly ovlivnit přesnost zjištěných skutkových okolností, nařídil doplnění dokazování.

A tak Inspekcce případ znovu otevřela. Čtvrtá fáze jejího vyšetřování však netrvala dlouho; byla ukončena již po necelých dvou měsících, v říjnu 2003, kdy Inspekcce i napotřetí věc odložila pro neexistenci důvodného podezření ze spáchaní trestného činu. Následnou stížnost stěžovatelek pak okresní státní zástupce označil za nedůvodnou, když sice mj. uznal některé vady úmrového znaleckého posudku z oboru biomechaniky, tyto ovšem byly pouze formální.²⁵⁾ Tímto způsobem bylo vyšetřování mladíkova pádu z okna ze strany českých orgánů definitivně ukončeno, se závěrečným konstatováním státního zástupce, že V. P. se nepravděpodobněji skutečně nechtěl zabít, ale zkrátka neodhadl situaci; byl jeho „skutečný mořv se již nikdy nedozvíme“ (§ 44).

Relevantní vnitrostátní praxe (§ 61–68)

Než se Soud pustil do vlastního posouzení právních aspektů věci, provedl ještě stručnou rekapitulaci české judikatury v otázce dostupných soudních prostředků nápravy v případech, kdy poškozený není spokojen s průběhem trestního řízení (vyšetřování). Z ní vyplývá, že Ústavní soud je velmi zdrženlivý ve svých zásazích do rozhodování při vyšetřování trestných činů, včetně těch údajně spáchaných policisty. Omezuje se zde v zásadě pouze

21) S účinností nového zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (tj. od 1. 1. 2009), byl tento orgán nahrazen Inspekci policie, která je ovšem dnes již také zrušena a její úkoly převzala zcela nová instituce fungující od 1. 1. 2012, Generální inspekcce bezpečnostních sborů.

22) K tomu policista K. mezi jiným zopakoval, že po nehodě musel pro bolest v rameni vyhledat lékaře a že ještě několik dní nato zůstala pohyblivost jeho ramene omezena.

23) Naopak potvrdil postup Inspekcce odpracující právnímu zástupci přístup do spisu, byť původní odůvodněné

24) Například nepostoupení věci specializovanému státnímu zástupci pro trestnou činnost policistů, „naprostou nedostatečnost“ prvotního šetření skupiny stížností a kontroly, nezákonné odepření přístupu do spisu právnímu zástupci stěžovatelek, nezajištění oblečení zemřelého ani jeho kriminalistické expertízy (§ 39).

25) Při výslechnu u státního zástupce se tento znalec sám omluvil za některé „formální“ chyby svého posudku, nicméně na správnosti závěrečného zjištění trval. Některými ve jméno zemřelého a v místě nehody byly pry zapsobeny tím, že část posudku zkopíroval z jednoho staršího posudku, a jeho chybné tvrzení v posudku, že V. P. po výskoku dopadl na nohy, se přeci dalo jednoduše vyřešit odkazem na přívěsné zranění, což tato tvrzení zrušila. V. P. rovněž na hlavě (§ 43).

na přezkum svévole v rozhodování (tj. přezkum dostatečného odůvodnění rozhodnutí). Z rozhodnutí, nižších²⁶⁾ soudů bylo zmíněno rozhodnutí Nejvyššího soudu povíztující ne- možnost nápravy neúčinného vyšetřování podle čl. 3 Úmluvy cestou žaloby na ochranu osobnosti. Uvedeny byly i rozsudky pražských soudů přiznávající odškodnění obětem trest- ných činů, jejichž pachatelé z řad policistů byli dříve odsouzeni; přičemž soudy své závěry založily více či méně právě na daných trestních spisech. Konečně byla naznačena i praxe mi- nisterstva vnitra v udělování náhrady škody, respektive uzavírání smírů s oběti trestných činů, jejichž pachatelé byli někdy již odsouzeni, jindy ne a někdy alespoň obžalováni.

Kromě vnitrostátní praxe věnoval Soud krátkou zmínku také kritickým komentářům mezinárodních orgánů vůči českému systému vyšetřování trestné činnosti policistů, zejména schází nezávislost, objektivita i důvěryhodnost²⁷⁾ (§ 69–70).

Argumenty stran a právní posouzení Soudem (§ 71–172)

K otázce přijatelnosti stížnosti

Vláda hned úvodem poukázala na nepřipustnost stížnosti z důvodů nevyčerpání vnitro- státních prostředků nápravy. Přitom stěžovatelkám se nabízelý rovnou čtyři cesty nápravy, přestože mohly pochybovat o jejich efektivitě. Předně mohly podat stížnost k Ústavnímu soudu (zohledňujícímu i judikaturu Soudu) a ten v daném případě mohl konstatovat své- volnost rozhodnutí přijatých v rámci vyšetřování, a zrušit je, pokud by zjistil závazná po- chybení tvrzená stěžovatelkami. Sám Ústavní soud by jim sice nemohl přiknout spraved- livé odškodnění pro porušení jejich základních práv, nicméně toho se stěžovatelky mohly domoci pro změnu prostřednictvím žaloby podle zákona o odpovědnosti státní, podle ob- čanského zákoníku či podle zákona o Policii ČR. Ty se jim navíc nabízelý relativně nezá- visle na výsledku posouzení případné ústavní stížnosti a na výsledku vyšetřování. Vzápětí však vláda uznala, že s ohledem na dlákažní břemeno spočívající v civilním řízení na stra- ně stěžovatele by tyto se zmíněnými žalobami mohly prakticky uspět jen po vyhovění je- jích ústavní stížnosti (a tudíž přiznání pochybení v dosavadním řízení). Nicméně čl. 13 Úmluvy nevyžaduje, aby jeho požadavky naplnil jeden vnitrostátní prostředek nápravy sám, nýbrž jej mohou za tímto účelem doplnit i další prostředky.

Stěžovatelky ve své replice s vládou nesusouhlasily, když navržená právní řešení podle nich nepředstavovala účinné prostředky nápravy pro případ absence účinného vyšetřování. Český právní řád totiž obsahuje mezeru v ochraně práv zaručených čl. 2 a 3 Úmluvy, která dokonce v těch nejzávažnějších případech může vést až k odepření spravedlnosti (§ 80). Ústavní soud v takových případech provádí pouze omezený přezkum, při němž nezohled- ňuje ani požadavky na nezávislost a nestrannost, ani požadavky na dostatečnost vyšetřová- ní. Ústavní soud jim navíc nemůže přiznat ani odškodnění, čehož by se ovšem, bez před- chozího odsouzení policistů, těžko domohly i před civilními soudy (mimoto podle judikatury Soudu v obdobných případech stěžovatelky nebyly povinny vyčerpávat civilní pro- středky nápravy vedoucí k pouhému odškodnění, nkoliv k potrestání odpovědných osob). Náhrada škody podle zákona o Policii ČR je v praxi vázána na předchozí uznání chybného jednání ze strany policie, žaloba na ochranu osobnosti podle judikatury Nejvyššího soudu

nezahrnuje ochranu proti neúčinnému vyšetřování a zákon o odpovědnosti státní v rozhod- ném čase neumožňoval přiznání odškodnění za nemajetkovou újmu.

Soud nejprve zopakoval obecné zásady, zejména že vnitrostátní právní prostředky ná- pravy podle čl. 35 odst. 1 Úmluvy nezahrnují prostředky neadekvátní či neúčinné ani ty s mlizivou nadějí na úspěch (*Akayev proti Turecku*, § 51–52; *Akhtar a další proti Turecku*, § 65–67 a 73), jakož v rámci procesní věve čl. 2 ani prostředky, které nemohou vést ke zjiš- tění pachatelů osudných tloktů a ke stanovení jejich odpovědnosti (*Khashiyev a Akayeva proti Rusku*, § 119–121), přičemž prokázání teoretické i praktické možnosti využití účinných prostředků nápravy je na vládě (*Mitigárová proti Slovensku* [rozh.]: *T. proti Spojenému krá- lovsví*, § 55). S ohledem na tyto zásady pak Soud dospěl k závěru, že stížnost je přijatelná.

Otázku přijatelnosti přitom posoudil jak z pohledu hmotněprávní, tak z pohledu proces- ní věve čl. 2 Úmluvy. K prvé poznamenal, že vzhledem k nutnosti unést dlákažní břemeno v civilním řízení by případná žaloba stěžovatele o náhradu škody mohla být úspěšná jen v případě předchozího vyhovujícího rozhodnutí Ústavního soudu vedoucího k dalšímu vy- šetřování. Naopak procesní část čl. 2, vyžadující účinné vyšetřování schopné identifikace a potrestání případných pachatelů, vůbec nemůže být naplněna použitím přiznáním odškod- nění²⁸⁾ nemá-li se stát ochrana poskytovaná tímto ustanovením zcela iluzorní (*Mitigárová proti Slovensku* [rozh.]: *Kaya proti Turecku*, § 105 a 107; *Vasja proti Turecku*, § 74; *Kelly a další proti Spojenému království*, § 105; *Khashiyev a Akayeva proti Rusku*, § 153; *Estani- rov a další proti Rusku*, § 77). V obou případech tak byla zásadní otázka efektivnosti ústa- ní stížnosti v dané věci, přičemž podle Soudu bylo zrušení rozhodnutí státního zástupce Ústavním soudem s ohledem na jeho dosavadní judikaturu, a to i ve velmi podobných pří- padech, „vysoce nepravděpodobné, ne-í zcela vyloučené“ (§ 97). Kromě toho ani Ústavní soud by nijak nemohl zhojit stěžovatelkami namítaný nedostatek nezávislosti a nestrannosti vyšetřování coby problém strukturální povahy. Ústavní stížnost tak nepředstavovala účinný prostředek nápravy, díky čemuž nebylo dále nutné zkoumat efektivitu civilních žalob o od- škodnění zmíněných vládou, neboť ty samy o sobě byly nezpůsobilé zajistit dostatečnou ná- pravu na tvrzené porušení čl. 2 Úmluvy v obou jeho větvích. Stěžovatelky tudíž vyčerpaly dostupné vnitrostátní právní prostředky nápravy ve smyslu čl. 35 odst. 1 Úmluvy.

K porušení čl. 2 Úmluvy

Poté mohl Soud konečně přejít k jádru stížnosti, tj. tvrzenému porušení čl. 2 Úmluvy. Stěžovatelky přitom České republice vytýkaly jak nepřijetí patřičných opatření k ochraně života a zdráv V. P., tak nedostatečné vysvětlení jeho úmrtí. Vyšetřování události trpělo mnohými vadami, mezi nimi nedostatek nezávislosti a vlastní iniciativy vyšetřovacích orgánů, i jejich nedostatečnou pečlivostí. Soud tedy musel údajné porušení čl. 2 přezkou- mat jak z hmotněprávního, tak z procesního pohledu.

Hmotněprávní věve čl. 2 Úmluvy

Podle vlády nebylo pochyb o příčině smrti V. P. a žádný ze zajištěných dlákažních pro- středků nenavštěčoval účastní třetí osoby na nehodě. Navíc vzhledem k poklidnému chová- ní zadržehého nebylo možné předvídat tak tragickou událost a jednání policistů naopak re- spektovalo základní práva V. P. vyplývající z čl. 5 a 8 Úmluvy.

Stěžovatelky předně připomněly povinnost státnímu orgánu podat přesvědčivé vysvětlení události vedoucí ke smrti jednotlivce, který byl při zadržení (*custody*) v dobrém stavu (*Anguelova*

²⁶⁾ Soud skutečně užil tohoto výrazu (*lower courts*) při shrnutí rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, měst- ského soudu a obvodního soudu.

²⁷⁾ Viz závěrečné připomínky Evropského výboru pro prevenci mučení a nelidského a ponižujícího zachá- zání s osobami, 14. února 2001, v závěrečné příloze Výboru OSN pro lid-

proti Bulharsku, § 110; *Sehnoumi proti Francii*, § 87). Těto povinnosti přitom Česká republika nedostala, a to vzhledem k ne zcela věrohodnému popisu průběhu osudové události,²⁹ jakož i k čejným procesním nedostatkům (neshody ve výpovědích policistů K. a P., neprovedení analýzy ošacení V. P. ani pozice jeho těla po dopadu, neprovedení rekonstrukce; nedbalá práce znalce z oboru biomechaniky; odpírání přístupu ke spisu). Navíc policisté při eskortě pochybili při ochraně života a zdraví zadržovaného mladíka, když jejich postup byl z hlediska bezpečnosti velmi nekonzistentní, ba dokonce „hrubě nedbalý“ (§ 106).

Soud rozlišil dvě základní otázky v rámci přezkumu hmotněprávní věty čl. 2 Úmluvy: jednak zda státní orgány poskytl přesvědčivě odůvodnění příčiny podezřelého úmrtí a jednak zda zajistily dostatečnou preventivní ochranu jeho života. V odpovědi na první otázku Soud poznamenal, poukazuje na nedávný obdobný případ *Mižigárová proti Slovensku*, že není přesvědčen o tom, že by okolnosti úmrtí V. P. byly zcela osvědčeny: opravdu se policisté nemohli domnívat, že by V. P. mohl utéci třeba i výskokem z okna, když jej vedli speciálně na toaletu opatřenou zamřížovanými okny, kde mu ani nedovolili zavřít dveře, a to z bezpečnostních důvodů? Navíc patrně nebylo nikdy otevřeno ani tvrzení policisty K. o možnosti jeho ramene uderem dlaně V. P., stejně jako nebyly vyjasněny ani neshody ve výpovědích policistů K. a P. Soud se ovšem spokojil s předestřením zmíněných pochybností, aniž by považoval za nutné rozhodnout o první otázce s konečnou platností (§ 114).

Jinak tomu však bylo s druhou otázkou. V rámci pozitivního závazku vyplývajícího z čl. 2 mají státy povinnost přijmout preventivní opatření k ochraně jednotlivce, jehož život je v ohrožení, a to v situaci, kdy ví či by měly vědět o takovém skutečném a bezprostředním nebezpečí, a kdy zároveň mohou přikročit k opatřením k odvrácení rizika. Nadto existují určitá základní preventivní opatření, jež by policisté a vězeňští dozorcí měli přijmout ve všech případech (*Mižigárová proti Slovensku*, § 89) (§ 110 a 115). A právě v poslední zmíněném aspektu čl. 2 české orgány selhaly. V osudovém mezipaře nebyla okna s mřížemi, zadržovaný mladík neměl nasazena pouta, policista K. jej držel jen velmi navoňho a policista P. šla dost vpředu. Vzhledem k předchozím bezpečnostním opatřením eskorty, zmiňným výše, se policisté měli pečlivěji snažit zabránit mladíkovi ve skoku. Jejich postup mu nezajistil dostatečnou a rozumnou ochranu požadovanou čl. 2 Úmluvy, čímž došlo k jeho porušení v hmotněprávní věty (§ 118).

Procesní větev čl. 2 Úmluvy

Vlada byla přesvědčena, že nedošlo k porušení práv stěžovatele: vyšetřování započalo bezprostředně po nehodě, očití svědkové i další osoby byli náležitě vyslechnuti, provedení rekonstrukce nehody nebylo nutně s ohledem na biomechanický znalecký posudek mladíkovo oblečení bylo předáno jeho rodině, prvotní odpírání přístupu stěžovatele ke spisu bylo napraveno později v průběhu řízení. Vyšetřování také spíňovalo požadavky nezávislosti, když bylo souběžně a vzájemně nezávisle vedeno třemi policejními jednotkami, a jeho největší část byla prováděna Inspekcí MV, jež pak ale ve svých závěrech nevycházela pouze ze zjištění daných třemi policejními jednotkami.³⁰ Navíc mezi nimi nebyly žádné hierarchické vztahy a sama Inspekce ani nebyla součástí policie či Policejního prezidia, nýbrž byla přímo podřízena ministru vnitra. Žádné náznaky podjatosti nejví ani znalecký posudek ve věci.

Stěžovatelky však byly jiného názoru. Upozornily na nesčetná pochybení při vyšetřování, rozvedená již na předchozích řádcích: nedostatek včasnosti a řádné pečlivosti vyšetřování; aktivitu státních orgánů nikoliv z vlastní iniciativy, ale až po podnětech stěžovatele; nezajištění některých podstatných důkazů či jejich zajištění až s nemalým zpožděním (neprovedení rekonstrukce, nezjišťování známek na těle V. P. při přívě, nezajištění jeho oblečení); bezdůvodné odpírání přístupu do spisu, jedinou původní vyšetřovací verzi nehody coby sebevraždy (bez zvažování alternativ); a konečné propojení, hierarchické či faktické profesionální, různých jednotek zapojených do vyšetřování, jakož i vzájemné využívání svých zjištění a toliko formální dohled státního zastupitelství. Závěrem stěžovatelky upozornily na kritiku ze strany různých mezinárodních orgánů vůči nedostatku nezávislosti a vnější kontroly policie, zejména v případech s možným diskriminačním podtextem.

Soud pak nejprve připomněl význam účinného a včasného vyšetřování případné odpovědnosti státu (jeho reprezentanta) za smrt jednotlivce, podmiňujícího důvěru veřejnosti i přibuzných obětí ve vládu práva a v netoleranci nezákonných činn. Rázné a nestranné vyšetřování je přitom obzvláště důležité v situaci rasové motivovaného útoku, tak aby potvrdilo odsouzení rasismu ve společnosti i důvěru menšin v ochranu státu (*Menson proti Spojenému království*; viz § 131). Vyšetřování přitom musí být schopné stanovit příčinu smrti i identifikovat odpovědné osoby s vidinou jejich potrestání. Státní orgány musí učinit všechny možné a rozumné kroky k zajištění relevantních důkazů, přičemž pokud opomenou některý z nezbytných úkonů, je na státu, aby to přesvědčivě vysvětlil. Dále musí být takové vyšetřování zahájeno okamžitě a vedeno s rozumným spěchem, musí být dostatečně podrobena veřejné kontrole a zejména v potřebném rozsahu umožňovat účast přibuzných obětí (§ 132–134). Přitom zvláště v případech smrti během zadržání (vazby) je většinou zapotřebí, aby osoby vyšetřující a osoby zapletené do těchto událostí byly vzájemně nezávislé, a to nejen ve smyslu neexistence hierarchického či institucionálního spojení, ale i ve smyslu praktické nezávislosti. Soud následně shrnul některé ze svých předchozích případů, v nichž sledal nedostatek nezávislosti vyšetřování (vzhledem k totožné osobě nadřazené vyšetřujícím i vyšetřovaným; vzhledem k vyšetřování prováděnému policisty ze stanice, kde došlo k podezřelému úmrtí, či kolegy policistů zapletených do vyšetřované události, případně společně s nimi), konkrétně případy *Galleg proti Turecku*, *Akaş proti Turecku*, *Ramsahai a další proti Nizozemsku*, *Hugh Jordan proti Spojenému království*, *Kelly a další proti Spojenému království*, *Othman proti Turecku*, a *Ergi proti Turecku* (§ 136–139).

Po předestření zmíněných obecných principů Soud přikročil k jejich aplikaci na předložený případ. K otázce adekvátnosti vyšetřování Soud – poté, co vypočetl všechny úkony čtyř vyšetřujících subjektů provedené (z vlastní iniciativy) bezprostředně po nehodě a úmrtí V. P. – zdůraznil, že zpočátku byla prověřována jen jediná příčina smrti, a to sebevraždy. Připomněl také nedostatečnou aktivitu pracovnice Inspekce ministra vnitra v den nehody i skutečnosti, že některé z důležitých důkazů byly zajištěny až v návaznosti na trestní oznámení, respektive dokonce stížnosti stěžovatele k okresnímu a krajskému státnímu zastupci (jež nadto prvotní vyšetřování Inspekce popsal jako „zcela nedostatečné“), případně vůbec (rekonstrukce, analýza oblečení V. P.). Neopomněl upozornit ani na okolnosti vyslechnu policisty K., který byl poprvé fakticky proveden až dne 25. 6. 2002,³¹ v den nehody totiž policista sepsal pouze úřední záznam a v době vyslechnutí nebyl přítomen, neboť byl zrovna lékařsky ošetřován. První odložení věci ze strany Inspekce bylo naprosto předčasné a ani později nebyl zajištěn důkaz nezvratně objasňující okolnosti úmrtí mladíka (pád z okna (§ 140–144)).

²⁹ Nutno podotknout, že zadržovaný mladík vážil 58 kg a měl 170 cm, zatímco policista, jemuž se měl při eskortě vrhnout, byl mnohem postávav.

Soud poukázal i na další vady vyšetřování, včetně jeho zpozdlosti – významné nejasnosti případu byly vysvětlovány či případně napravnovány s několkaměsíční prodlevou, některé z nich byly dokonce oříčejně až na podzim 2003. Soud se na rozdíl od českých orgánů zdaleka nespokojil ani s provedením biomechanického znaleckého posudku a České republice vyslovně vyčetl neprovedení rekonstrukce, jakož i oddělených výslechů zúčastněných policistů již krátce po nehodě, což by bývalo mohlo „dost dobře být zřetelným prvkem při stanovení průběhu osudných událostí“ (§ 146). Soud nadto nebyl přesvědčen ani o přesných důvodech přijetí tvrzených bezpečnostních opatření při eskortě, ani o prověření důvěryhodnosti tvrzení, že poranění ramene policisty K. pocházelo z úroku dlaní V. P., vážícího 58 kg. Podivil se i nad tím, že „pozornost vyšetřujících orgánů nepřihlíhly“ ani ne-shody ve výpovědích policistů K. a P., jakož i v různých výpovědích prvního z policistů co do určení záležitosti, za něhož zadřčeného při eskortě držel (§ 147). Soud tak uzavřel, že vyšetřující orgány se téměř automaticky spolehnaly na záznamy a výpovědi policistů z oně osudové služebny; aniž by samy incident dále prověřovaly; nikdo se ani nesažl zabránit případné vzájemné domluvě policistů při sepisování oněch záznamů; výpovědi mnohých očích svědků byly zajištěny až dlouho po nehodě; a stěžovatelkám byl opakovaně a bez dostatečného důvodu odříznut přístup do spisu, byť to nakonec na vyšetřování nemělo takový dopad (§ 148–149). Vyšetřování tak nenaplnilo požadavky adekvátnosti, pečlivosti a věcnosti, čímž došlo k porušení čl. 2 v jeho procesní větví.

Soud se však nespokojil s uvedeným závěrem a činnosti vyšetřovacích orgánů dále podrobil i testu nezávislosti a nestranosti. Ve věci figurovaly čtyři orgány, přičemž tři z nich byly podřízeny řediteli městského ředitelství policie a čtvrtý orgán, Inspektor, byl přímo řízen ministrem vnitra.³²⁾ Kterému se zároveň zodpovídal i četní muž policie, tj. policejní prezident. Všechny nitky vedoucí od vyšetřovacích orgánů nahoru se tedy nakonec sblížily v rukou ministra vnitra, a přestože v daném případě nevznikly konkrétní pochybnosti o záujatosti vyšetřujících subjektů, žádání z nich nejevil vnější zdání nezávislosti ani dostatečných záruk proti tlaku shora (§ 154). Kromě toho značnou roli ve vyšetřování hrálo i samotné obvodní oddělení a jeho vedoucí, případně další policejní jednotky ze stejného obvodu. Přitom výsledky jejich zjištění a zjištění skupiny stížností a kontroly skutečně neměly tak marginální vliv, jak tvrdila vláda, na konečná rozhodnutí Inspektor, jež v podstatě „stěží provedla vůbec nějaké samostatné vyšetřování“ (§ 157). I v tomto ohledu tak Soud musel uzavřít, že provedené vyšetřování nebylo v souladu s požadavkem nezávislosti ani institucionálně, ani prakticky, čímž došlo k porušení čl. 2 v jeho procesní větví.

Za značné utlpení pramenící z porušení čl. 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní části i z následného nedostatečného a nikoliv nezávislého vyšetřování Soud oběma stěžovatelkám, tedy i jedné partnerce zemřelého mladíka a zároveň matce jeho syna a jedné mladíkové matce, přiznal odškodnění celkem ve výši 20 000 EUR (504 400 Kč).

Komentář

V úvodu jsme komentovaný rozsudek označili za vpravdě historický pro Českou republiku. Ale – v čem vlastně tkví ten jeho převratný význam? Samozřejmě, nabízí se jednoduchá odpověď: vždyť ČR byla poprvé sledována odpovědnou za porušení čl. 2 Úmluvy! A to jistě není málo. Náš stát rázně vybočil ze svého tradičního pole porušování čl. 6 a za-

³²⁾ Soud sice vzal na vědomí následnou reformu české policie provedenou novým policejním zákonem a zavádějící místo Inspektor ministra vnitra Inspekcí policie s posílenou nezávislostí, nicméně v rozhod-

řadil se, alespoň na chvíli, do kritizované skupiny zemí vedené Ruskem a Tureckem,³³⁾ kde si člověk nemůže být jist ani svým životem. Nepěkná vizitka. Ovšem není to jen příběh špatně prošetřeného záhadného skoku romského³⁴⁾, „zlodějíčka“ z okna policejní služebny, který čini rozembrané rozhodnutí zajímavým – jeho hlavní přínos totiž spočívá v tom, že zde Soud, částečně nepřítom, upozornil na dvě vážné systémové chyby v rámci českého vyšetřování policejní trestné činnosti, která se týká čl. 2 (či 3) Úmluvy.

Nestranost a nezávislost vyšetřování

Začneme druhou z nich, tedy požadavkem nezávislosti a nestranosti takového vyšetřování. Za objektivně nezávislý systém vyšetřování trestné činnosti policistů zkrátka nelze považovat systém, v němž je úkolem pověřen zvláštní orgán ministra vnitra, kterému se zároveň zodpovídá i policejní prezident – aneb systém „vnitro sobě“. Soud to řekl na-prosto jasně, což by měla být skvělá zpráva nejen pro všechny lidskoprávní aktivisty a kritiky tehdejšího policejního systému, ale pro všechny lidi v České republice vůbec. Jenže. Člověk se nemůže ubránit konstatování, že Soud zde přišel tak trochu – tematicky řečeno – „křížkem po funuse“. Inspektor ministra vnitra totiž byla už více než před třemi lety nahrazena Inspekcí policie, což Soud ještě zaznamenal, avšak lze usuzovat, že ani tento systém by jej plně nespokojil; nicméně v roce 2011 došlo ke kompletní reformě, když s jeho koncem byla zrušena i druhá inspektorace a do její působnosti od roku 2012 vstoupila zcela nová instituce, totiž Generální inspektor bezpečnostních sborů (dále také jen „GIBS“).³⁵⁾ Tato instituce by už požadavkům Soudu měla bez větší problémů vyhovovat, alespoň pokud jde o požadavek nezávislosti podle práva. Ředitel GIBS se zodpovídá předsedovi vlády, kterým je také jmenován (po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny), přičemž základem kontrolou GIBS je pověřena Poslanecká sněmovna.³⁶⁾ A co se týče nezávislosti v praxi, je ještě brzy soudit a GIBS bude teprve muset prokázat své kvality a oddělení od dřívější inspekční tradice vyšetřování trestné činnosti policistů; tento aspekt nezávislosti by mohl být narušen například případnou silnou personální návazností na předchozí Inspekcí policie. To však ukáže až čas a potenciální další stížnosti (nejen) před Soudem.

³³⁾ Viz statistiky Soudu shrnující porušení jednotlivých článků Úmluvy jednotlivými smluvními státy za rok 2011: *Violations by Article and by State*, dostupné z: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/596C7B5C-3FFB-4874-85D8-F12E-8F67C136/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf, (24. 3. 2012).

³⁴⁾ Výniměně si ale, že emický přivod zemřelého mladíka je v celém rozhodnutí zmíněn pouze dvakrát: jednou v rámci základních informací o jeho osobě (§ 6) a jednou stěžovatelkám v rámci argumentace k procesní větví čl. 2, a to dokonce jen nepřímo (§ 129) – na tuto zmínku pak sám Soud pouze lemo nazval v § 131. Zástupci stěžovatele totiž nechťli upozornit na vadné vyšetřování trestných činů policistů, jejichž oběťmi byli Romové, ale na vadné vyšetřování trestných činů policistů vůbec. Proto uvedení skutečnosti ve svých podáních zanechal neakcentoval. S opakným přístupem by ostatně ve Strasbourg patrně ani nepochodili, jak dokazuje kupříkladu stížnost pana Hingha Jordana (neúspěšně namítajícího mj. porušení čl. 14 Úmluvy vzhledem k tomu, že britská policie „zabíjela“ statisticky více katolků a nacionalistů než protestantů); srov. *Hugh Jordan proti Spojenému království*, výše uvedený, § 152–155.

³⁵⁾ K tomu viz také pozn. č. 21. Generální inspektor bezpečnostních sborů byla zřízena zákonem č. 341/2011 Sb., o Generální inspekcí bezpečnostních sborů.

Na tuto novinku ostatně nezapomnělo upozornit ani ministerstvo spravedlnosti ve svém tiskovém prohlášení ke komentovanému rozhodnutí ze dne 16. 2. 2012, vedle ujištění, že v ostatních ohledech „rozsudek ještě bude pečlivě analyzován z hlediska jeho dopadů pro Českou republiku“ [dostupné na <http://portal.justice.cz/justice2/MIS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=3> 21. 3. 2012].

Na druhou stranu je sice škoda, že komentované rozhodnutí Soudu nepřišlo dříve, ale i tak si svůj nemalý význam ponechává. Jednak alespoň dodatečně potvrzuje a podporuje dlouholeté úsilí zejména českého nezávislého sektoru o reformu vyšetřování trestných činů policistů a jednak – a to zejména – může být velmi inspirativní i pro další státy, které v této oblasti používají podobný systém jako do roku 2009 i ČR. Pro příklad nemusíme chodit daleko, i u našich slovenských sousedů je totiž vyšetřováním trestné činnosti policisté pořád pověřena Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra SR coby samostatný útvár ministerstva podřízený výlučně ministroví vnútra.³⁷⁾ Zajímavé je, že tato skutečnost nebyla vůbec namítnuta stěžovatelkou v nedávném štrasburském případě *Mřížgárová proti Slovensku*, ovšem Soud se k ní přesto alespoň lemmu vyjádřil a naznačil své pochopení o nezávislosti slovenského systému vyšetřování.³⁸⁾

Možnosti nápravy při porušení čl. 2 Úmluvy v ČR

Paradoxně největší přínos komentovaného rozsudku tkví patrně v posouzení prejudiciální otázky ve věci, tedy přípustnosti stížnosti. Vláda namítla, že stěžovatelky se ani pokusy domoci svých práv u Ústavního soudu či u civilních soudů nebo jiných orgánů v rámci uplatnění náhrady škody či nemajetkové újmy. Soud ovšem argumentaci vlády nepřivítal a s odkazem na bližší domácí právní úpravu i praxi konstatoval, že ani jedna z uvedených možností nepředstavovala „účinný vnitrostátní právní prostředek nápravy“. A právě tím upozornil na zcela nedostatečné postavení a ochranu obětí porušení čl. 2 či 3 Úmluvy v České republice.

Tyto oběti mají postavení poškozeného v trestním řízení, což například znamená, že mohou podávat stížnosti proti rozhodnutím policejního orgánu nebo státního zástupce o něm, kterém ze způsobu ukončení řízení v jeho přípravné fázi. Ovšem to se nevztahuje na všechny takové případy – například pokud ještě před zahájením trestního stíhání (sdělením obvinění) dojde k postoupení věci k projednání správního deliktu či kázeňského/kárného přestupku,³⁹⁾ nemůže poškozený toto opatření nijak napadnout, a v druhém případě je dokonce následně úplně „vyšachován“ z jakéhokoli šetření věci, neboť kázeňské/kárné projednání má ryze vnitřní povahu, bez přístupu veřejnosti. A i když je stížnost přípustná, nemá poškozený zdaleka vyhráno, neboť pokud mu příslušný státní zástupce nevyhoví (a své rozhodnutí odůvodní), nepomůže mu už asi nikdo. V úvahu přicházející instituce, Ústavní soud, si totiž vytrvale stěží svůj restriktivní výklad ohledně možnosti soudní ingerence do rozhodování o trestním (ne)stíhání a výjimku nečiní ani v případech trestně činnosti ochránců zákona – policistů.⁴⁰⁾ Podle ustálené judikatury Ústavního soudu⁴¹⁾ zkrátka poškozený nemá žádné subjektivní právo na trestní stíhání pachatele, respektive základní právo na satisfakci za způsobený trestný čin – v řízení před Ústavním soudem se tedy v podstatě nemá čeho dovolávat, není-li spokojen s postupem orgánů činných v trestním řízení (zejména před zahájením trestního stíhání).

37) Viz Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Sekcia kontroly a inšpekčnej služby MV SR, dostupné na <http://www.min.v.sk/?sekcia=kontroly-a-inspekcejnej-sluzby-mv-sr> (21. 3. 2012).

38) *Mřížgárová proti Slovensku*, výše uvedeny, § 98 třetí věta.

39) § 159a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

40) A tak i v rozehraném případě, bylo-li vyšetřování Inspekcí MV ve věci čtyřlístků zahájeno, čtyřlístků bez zjištění trestného činu ukončeno a třílístků přečkomaňno státním zastupitelstvím, bylo opravdu pramálo pravděpodobné, že by tato věc mohla rozazít mohutné brány restriktivní interpretace této otázky na Ústavním soudě, jak naznačovala vláda.

Mimo trestní řízení se ovšem poškozenému nabízí jistující mu odškodnění v různé podobě. Dnes se jedná o odpovědnost státu (č. 82/1998), který od své možnosti poskytnout jak náhrady škody, tak přiměřenou újmu.⁴²⁾ Potíž je však v tom, že důkazní břemeno v té které věci nárok uplatňuje, a to i v případech, kdy by převracet. Tak tomu má být tehdy, dojde-li k újmě, která nachází ve vazbě (pod dohledem státu); pak je tedy i nad rozumovou pochybnost, odůvodnit.⁴⁴⁾ Uvedený hleduje. Navíc Soud zároveň zdůrazňuje, že takové si přímo říká o trestní vyšetřování, které může být o něm řízením.⁴⁵⁾

Z práve provedené stručné analýzy tedy poměrně gány činné v trestním řízení nemají zájem na proše Úmluvy; nenabízí český právní řád odpovídající a úč rušení. Ústavní soud je ve valně většině případů bez něni u ministerstva spravedlnosti nebo jiného přísl v nadcházejícím civilním řízení mnohdy neunesou sv úspěši před soudem, nebo dokonce až u ministerstva být samo o sobě adekvátní nápravou za ono porušení. popsane nedostatky odstranit?

Ano. A některé „zlepšovaci“ návrhy dokonce nej prostědi – jako příklad uvedme speciální trestněprá dneš době znám třeba v polském či rakouském práv duše řečeno, umožňuje, aby poškozený nastoupil na r ložce), když tento nemíní v řízení dále pokračovat a potom může dostat až k soudu, který sám rozhodne c vřti na zakotvení subsidiární žaloby i do českého sys věcném záměru nového trestního řádu z roku 2008.⁴⁷⁾

42) Ještě v době podání stížnosti tomu ale bylo jinak a podle zátehdějšího zákona o Policii ČR (č. 283/1991 Sb.) bylo mož na zdraví), ne majetkové újmy. Odškodnění za vznik n ochranu osobnosti podle občanského zákoníku.

43) Tedy alespoň v části řízení, která probíhá před soudem: této roku u příslušného ústředního orgánu státní správy, pro něž málo pravděpodobné, že by samo ministerstvo spravědlnos jasných, respektive málo prošetřených úmrtí (újem), kde by řízení čl. 2 nebo 3 Úmluvy a předkládání by jen tzv. obhajit uplatnilo, byvá citován například rozsudek velkého senátu S še uvedený.

44) Samotná civilní náhrada může být dostatečující v případěci op. cit. v pozn. č. 19, s. 40–42.

46) Blíže viz například Grivna, T.: *Soukromá žaloba v trestním M. Pury, F., Zezulová, J.: Poškozený a adhezní řízení v Čes 2007, s. 641–658.*

47) *Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád http://portal.justice.cz/justice2/MS/ims.aspx?k=4980&o=23*

vých legislativních změn, které jsou dnes patrně zase v nedohlednu, se nabízí i jiné – snazší a flexibilnější – možnosti, jak posílit stávající slabé a nezavědomované postavení obětí porušení čl. 2 a 3. K zajištění většího souladu se závazky vyplývajícími z těchto článků by mohla přispět i „pouhá“ změna judikatury – zejména Ústavní soud by se mohl přeci jen pustit do podrobnějšího přezkumu stížností obsahujících tzv. obhajitelná tvzení o porušení základních práv stěžovatele podle čl. 2 či 3 Úmluvy. Obdobně by mohla pomoci, alespoň částečně, i změna v aplikaci civilních odškodňovacích prostředků napravo, při níž by se mohlo začít vycházet právě z převráceného důkazního břemene tam, kde to Soud vyžaduje.

Závěr

A jak se tedy dívat na komentovaný rozsudek jako celek? Chtělo by se parafrázovat: „Je to malý krok⁴⁸⁾ pro Soud, ale obrovský skok pro Českou republiku.“ Pak se ale nabízí otázka: skok kam? Zatím ČR, alespoň na chvíli, jistě seskočila do málo oblibené skupiny států-porušitelů práva na život. Naopak z dlouhodobějšího hlediska musíme ocenit rázný skok vzhůru směrem k posílení nezávislosti vyšetřování policejní trestné činnosti, který ČR učinila začátkem letošního roku. Jen je škoda, že v oblasti posílení postavení poškozených, repektive obětí porušení čl. 2 a 3 Úmluvy, stát spíše pořád přeshlápje na místě. Můžeme jen doufat, že i v této oblasti se co nejdříve odtrazí k vysokému skoku.

Na druhou stranu nezapomínejme, že v rozebíraném případě Česká republika nebyla odsouzena jen za zmíněné systémové vady (nehleď na to, že otázka účinných náprav byla řešena jen jako prejudiciální). Ve věci došlo k mnoha dalším pochybením procesního rázu – příslušným orgánům se nepodařilo bezchybně složit ani jednu z procesních komponent práva na život, jak byly zmíněny v úvodu: nezávislost a nestrannost, adekvátnost, včasnost a rychlost i veřejnost vyšetřování.⁴⁹⁾ A co víc, ČR byla shledána odpovědnou i za porušení povinnosti chránit život zadířčeného mladíka už preventivně! Toto zjištění sice může vzbuzovat jisté pochybnosti, či dokonce nesouhlasné reakce, nepochybně mu ale nemůžeme upřít, že dodalo konečnému výroku Soudu mnohem větší váhu, než kdyby byla zjištěna pouze procesní pochybení ve věci.

Lze tak uzavřít, že v komentovaném případě Česká republika se svou skládankou s ústředním motivem respektu k právu V. P. na život ve Štrasburku neuspěla, ba naopak její skládanka téměř vůbec nezapadla do vzorového schématu požadavků vyplývajících z judikatury Soudu k čl. 2. Můžeme sice uvažovat nad otázkou, zda si Štrasburští soudci trochu nepřibrousili hrany některých dílů, jež do sebe původně, v domácím prostředí, bez většího obtíží zapadaly, ale minimálně s většinou výtek Soudu nelze než souhlasit. A tak nezbyvá než doufat, že ČR bude pokračovat v pozitivní cestě nastartovaných změn v této oblasti a že do budoucna snadlepší a procesní postavení obětí porušení čl. 2 či 3 Úmluvy. Bylo by to vyhodnější pro všechny strany – pro ni samotnou i pro případně stěžovatele vydávající se na dlouhou cestu k Soudu. A že tato cesta může být někdy až fatálně dlouhá, potvrzují i příběhy našich stěžovatelů – první z nich už nevyčlovává barole jako při podání stížnosti, ale devítiletého synka, naopak druhá se bohužel výroku Soudu vůbec nedočkala.

⁴⁸⁾ Připomejme, že komentované rozhodnutí bylo v samotném Štrasburku ohodnoceno jako středně významné. A třeba i z tohoto důvodu bylo oproštěno od vznešených věh, vyzdvihujících význam práva na život, jaké jsme si mohli přeciš kupříkladu v obou rozsudcích *Giuliani a Gaggio proti Itálii*, cit. výše v pozn. č. 18.

⁴⁹⁾ Byť poslední dva požadavky na vyšetřování, tedy jeho včasnost a rychlost a jeho veřejnost, Soud tento-

Věc X a Y proti Chorvatsku

(Zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům jako nepřiměřený zásah do soukromého života)

Mgr. Zuzana Durajová

Věc:

X a Y proti Chorvatsku¹⁾
rozsudek senátu (I. sekce)
5193/09

Číslo stížnosti:

Datum: 3. 2. 2012

Dotčené články Úmluvy:

čl. 8 (právo na soukromý a rodinný život); čl. 6 odst. 1 (právo na spravedlivý proces); čl. 13 (právo na účinný právní prostředek napravo); čl. 1 Protokolů č. 1 (právo na volné nakládání s majetkem)

Výrok Soudu:

čl. 6 odst. 1 byl porušen; čl. 8 byl porušen; čl. 13 a čl. 1 Protokolů č. 1 nebylo třeba samostatně posuzovat

1 (Lorenzen a Steiner)

Separátní stanoviska:

Dotčené právní předpisy:

občanský zákoník

Prejudikatura citovaná Soudem: *Winterwerp proti Nizozemí*, rozsudek ze dne ze dne 24. 10. 1979, stížnost č. 6301/73; *Šinkaturov proti Rusku*, rozsudek ze dne 27. 3. 2008, stížnost č. 44009/05; *C. G. proti Spojenému království*²⁾ rozsudek ze dne 19. 12. 2001, stížnost č. 43373/98; *Anayo proti Německu*, rozsudek ze dne 21. 12. 2010, stížnost č. 20578/07; *Mikolajová proti Slovensku*, rozsudek ze dne 18. 1. 2011, stížnost č. 4479/03; *Akdivar a další proti and Turecku*, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 9. 1996, stížnost č. 21893/93; *Tumilovich proti Rusku*, rozhodnutí o nepřijetílosti ze dne 2. 6. 1999, stížnost č. 47033/99; *Gurepka proti Ukrajině*, rozsudek ze dne 6. 9. 2005, stížnost č. 61406/00; *Tănase proti Moldavsku*, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 4. 2010, stížnost č. 7/08; *García Ruiz proti Španělsku*³⁾ rozsudek ze dne 21. 1. 1999, stížnost č. 30544/96; *Helie proti Finsku*, rozsudek ze dne 19. 12. 1997, stížnost č. 20772/92; *James a ostatní proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 21. 2. 1986, stížnost č. 8793/79; *Šerife Yiğit proti Turecku*⁴⁾ rozsudek velkého senátu ze dne 2. 11. 2010, stížnost č. 3976/05; *Uzun proti Německu*⁵⁾ rozsudek ze dne 2. 9. 2010, stížnost č. 3523/05

Další související rozhodnutí: *Bock proti Německu*, rozsudek ze dne 29. 3. 1989, stížnost č. 11118/84; *Kornakovs proti Lotyšsku*, rozsudek ze dne 15. 6. 2006, stížnost č. 61005/00; *Alajos Kiss proti Maďarsku*⁶⁾ rozsudek ze dne 20. 5. 2010, stížnost č. 38832/06; *Stanev*

¹⁾ Originál rozsudku byl publikován v angličtině.

²⁾ Rozsudek č. 209 v čísle 3/2002.

³⁾ Rozsudek č. 57 v čísle 5/1999.

⁴⁾ Rozsudek č. 531 v čísle 2/2011.

⁵⁾ Rozsudek č. 523 v čísle 1/2011.